

МАНІФЕСТ ТАВАРЫСТВА «ТУТЭЙШЫЯ»

А. П. Бязлепкіна

Маніфест «Тутэйшых» быў напісаны Сяргеем Дубаўцом [2], адрэдагаваны яго калегамі, але не надрукаваны, таму што аўтарам падалося, што з публікацыяй яны спазніліся. Паводле сведчання Сяргея Кавалёва: «Потым мы чыталі гэты Маніфест, абурывіся за старэйшых пісьменнікаў <...> Са многім мы самі былі нязгодны. І тады ўзнікла ідэя апрацаваць яго, каб можна было друкаваць. Я нават зрабіў гэту працу, але потым параіўся з Глобусам і зразумеў, што гэта бязмэтна, што немагчыма даводзіць. Гэта павінен быць такі крыху скандальны дакумент, лепш яго нідзе не друкаваць, каб ён быў <...> міфам. Вось гэты маніфест быў своеасаблівым міфам, у які потым пераўтварылася і ўсё таварыства» [4]. Можна сказаць, што Маніфест – гэта своеасаблівае абагульненне думак, меркаванняў, спрэчак, якімі жылі «Тутэйшыя». Маніфест не быў абнародаваны перад ўсімі сябрамі таварыства, але пра ягонае існаванне было вядома. І міфічны Маніфест пачаў жыць самастойным жыццём, не залежным ад Маніфеста сапраўднага. Напрыклад, Андрэй Федарэнка прызнаецца, што не чытаў Маніфест, і зазначае: «Здаецца, была там прапанова як мага радзей ужываць словы “матчына мова”, “боль мой – Чарнобыль” і іншае літаратурнае шалупінне» [9].

Маніфест выяўляе пазіцыю найбольш радыкальнай часткі «Тутэйшых». Дакумент складаецца з чатырох частак і трыццаці пяці (у першапачатковым варыянце – з трыццаці двух) тэзісаў.

У самым пачатку Маніфеста дэкларуецца, што «Літаратура – гэта Бацькаўшчына» [6], што ідэал нацыянальны супадае для сапраўднага творцы з ідэалам літаратурным, што сваімі творчымі актамі яны ўзносяць яго яшчэ вышэй, хоць ідэал гэты не дасягнуты і недасяжны.

У першай частцы Маніфеста (якая ўключае ў сябе першыя дзевяць раздзелаў) аўтары смуткуюць з прычыны смерці Уладзіміра Караткевіча, які, на іх думку, быў апошнім Прарокам, адзіным носьбітам нацыянальнага ідэалу, а таксама у досыць рэзкай форме крытыкуюць астатніх «літаратараў» (у Маніфесце слова ўзята ў двукоссі), якія (паводле Маніфеста) «адмовіліся ад адказнасці за лёс беларускага народа», якія «аддалі мову ў непадзельную манаполію СМІ і Інстытуту мовазнаўства», якія «прагледзелі, як мова сканала ў вуснах народа» [6].

Напрыканцы аўтары папракаюць пісьменнікаў тым, што тыя не выгадалі сабе належнай змены, абвешчаюць сябе фактычна наступнікамі Прарока Караткевіча і абяцаюць зрабіць усё, што могуць. Такім чынам, таварыства «Тутэйшыя» паводле задумы ўдзельнікаў павінна было ствараць пэўную альтэрнатыву Саюзу пісьменнікаў. Маладыя дэкларавалі

сваю варожасць да старэйшых, гэтым правакуючы сяброў Саюза пісьменнікаў на ўзаемную нянавісць. «Тутэйшыя» прапаноўвалі пісьменнікам старэйшага пакалення ўзненавідзець маладых гэтак жа, як «тыя ненавідзелі Прарока», то бок Караткевіча. Але такія залішне агульныя ацэнкі не маглі адпавядаць рэальнаму стану рэчаў, натуральна, што ніхто Караткевіча не ненавідзеў, хоць, вядома ж, маглі зайздросціць. Для некаторых сяброў таварыства «Тутэйшыя» Н. Гілевіч, І. Навуменка, І. Пташнікаў і іншыя былі найперш не членамі СП, не «прыкарытнымі», а проста суседзямі, як, напрыклад, для братаў Адамчыкаў, М. Клімковіча. Гэтыя людзі – з пісьменніцкіх сем’яў і жылі ў так званым «пісьменніцкім» доме [3]. На пытанне анкеты «Ці ўсе ў “Тутэйшых” прытрымліваліся непрымірымай пазіцыі да пісьменнікаў-“прыкарытнікаў”?» А. Федарэнка адказаў: «Што тычыцца непрымірымасці, дык прытрымліваліся гэтага не толькі не ўсе, а ніхто не прытрымліваўся. Пасля пасяджэння спускаліся ўніз, у бар, і мяшаліся за стойкамі з тымі ж прыкарытнікамі (у больш спрыяльнай атмасферы працягваючы дэбаты...)» [9]. Такім чынам, можна меркаваць, што распальванне нянавісці, заклік да яе былі разлічаны, што называецца, на публіку, бо рэальнае здзяйсненне гэтага тэзіса было не толькі шкодным, але і немагчымым.

Другая частка Маніфеста напісана ад першай асобы. «Тутэйшыя» павінны былі дбаць пра нацыянальную школу, на Беларусі паўсюль карыстацца беларускай мовай, пісаць для людзей, а не дзеля публікацыі. «Я чытаю ў кожным мейсцы, дзе збіраецца народ. Ён мой судзьдзя, мой крытык і дарадца. Жыццё ў яго вуснах – вышэйшая адзнака маёй творчасці» [6], – было напісана ў Маніфесце, але былі і выкрасленыя радкі: «Я пішу ў самаробных альманахі, начытваю на магніта- і відэамагнітафоны» [6] (відавочна, маецца на ўвазе, аўдыё- і відэамагнітафоны – А.Б.). Мы можам толькі здагадацца пра прычыны, якія прымусілі таго чалавека, які рэдагаваў Маніфест, выкінуць гэты тэзіс. Але сёння мы можам сказаць, што ён меў рацыю, бо бессэнсоўнасць прапановы лёгка заўважаецца зараз, калі гэты і падобныя тэзісы іранічна даведзены да абсурду сябрамі аб’яднання Бум-Бам-Літ: «Бум-Бам-Літ – гэта рух за вызваленне літаратуры ад дыктатуры друкарскага станка <...> На сваіх імпрэзах бумбамлітаўцы чытаюць незнаёмым, выпадковым слухачам свае нявыдадзеныя (а часам і не напісаныя) творы» [1, с. 41–42].

«Тутэйшыя» былі першымі, хто спрабаваў «узарваць» літаратурную прастору Беларусі канца 80-х гг. У Маніфесце: «Я пішу не дзеля публікацыі ў рэтраградных часопісах і выдавецтвах, дзе кожная самастойная думка лічыцца або памылкай, або палітычным злачынствам» [6]. Па-першае, маладым літаратарам было б цяжка выдаць свае кнігі, нават

калі б не было заўваг да іх самастойных думак (так рассыпалі набор кніжкі Глобуса «Груд» [5, с. 12]), па-другое, яны ўсё-ткі друкаваліся ў часопісах «Малодосць», «Крыніца», «Бязрозка» і іншых. Пісьменнікі старэйшага і малодшага пакаленняў, такім чынам, апынуліся на ідэалагічных палюсах.

Аўтары Маніфеста абвінавачваюць «прыкарытных», што яны «натужна і назольна сьпекулююць на сваім вясковым паходжанні». А для «тутэйшых» «маці замяніла сама Мова, а вёску – сама Гісторыя» [6]. У Маніфесце таксама накладаецца забарона на неапраўданае ўжыванне словаў: Беларусь, Бацькаўшчына, Радзіма, Айчына, народ, маці, любоў, душа, сэрца, боль, мір, барацьба. Як відаць з працытаванага вышэй адказу Андрэя Федарэнкі, менавіта гэтыя тэзісы выклікалі найбольш эмоцый, і відаць, што большасць “тутэйшых” ахвотна падпісалася б пад імі. Можна дадаць, што і сёння гэты тэзіс актуальны. Аўтарамі адмаўляліся наробкі афіцыйнай лексікаграфіі, бо норма «тутэйшых» палягае, паводле Маніфеста, «на адчуваньні гармоніі слова», якому трэба вучыцца «ў Багушэвіча, Купалы, Коласа, Багдановіча, Гарэцкага, Караткевіча...» [6] (Праўда, тут варта прыгадаць, што М.Багдановіч якраз дрэнна ведаў беларускую мову, што велізарны лексікон таго ж Купалы – гэта вынік неўнармаванасці мовы. Гэтаксама адмаўлялася рэформа 1933-га года. У Маніфесце ад першай асобы было зазначана: «Вяртаю мяккія знакі і перадацкія я ў прыназоўніках» [6]. Такім чынам, прапаноўвалася пазначыць асіміляцыйную мяккасць і паслядоўна перадаваць яканне, бо тады мова твораў адрознівалася б не проста слоўнікавым складам, але і правапісам, гэта значыць аднаго позірку на тэкст было б дастаткова, каб зразумець прыналежнасць яго аўтара да новага літаратурнага пакалення.

Маніфест, як відаць з вышэйназваных тэзісаў, павінен быў падтрымліваць дух сапраўднага літаратара-патрыёта, а таму быў досыць рамантычны. Вярышняй Маніфеста, вельмі ўзнёслай, а таму недасяжнай, было наступнае: «Наша літаратура настолькі нявыказаная, што ёй самы час стаць адной з самых адметных у сьвеце, нявыключана – геніяльнай. Кожны мой твор мусіць быць Дзівам, або літаратура абсалютна адметная і непрадказальная – або не літаратура наогул» [6]. І «Тутэйшыя» мусілі быць патрабавальнымі і да ўласнай творчасці, і да творчасці калег. Напрыклад, Адам Глобус у інтэрв’ю раскажаў: «Мы не хацелі, каб на паседжаннях і наогул да нас прымазваліся людзі бяздарныя, неперспектыўныя. І таму, калі чалавек чытаў бяздарныя вершы, яму казалі: “Слухай, ты бяздарны, ідзі адсюль”» [3].

А С. Кавалёў паведаміў, што абмеркаванні твораў былі падобнымі да экзекуцыі (праўда, А.Глобус не пагадзіўся з ягонай думкай), і зазначыў, што менавіта тады зразумеў, што хоча пісаць не вершы, не прозу, а дра-

матычныя творы [4]. А вось Л.Сільнова таксама адзначыла, што «традыцыйныя ... абмеркаванні творчасці маладых аўтараў праходзяць у даволі жорсткай форме, і прысутнымі звычайна прад'яўляюцца да аўтара вельмі высокія патрабаванні! (З аднаго боку – гэта добра, але шкада, што часта нам не стае звычайнай чалавечай добразычлівасці; і толькі ў канцы – як быццам здымаюцца “маскі”: “Ну што, не спужаўся? Будзеш пісаць?”)» [8, с. 150].

Сяргей Кавалёў у сваім выступленні за «круглым сталом» «“Неформалы” – хто вы?» таксама зазначае, што лягчэй аддаць свой твор вядомаму пісьменніку і выслухаць ягоныя заўвагі, чым прапанаваць твор для абмеркавання ў «Тутэйшых» [7, с. 162].

Відавочна, што Маніфест «Тутэйшых», хоць і не з'явіўся ў друку як афіцыйны дакумент таварыства, усё-ткі існаваў у поўнай адпаведнасці са сваім функцыянальным прызначэннем.

Літаратура

1. *Барысевіч Ю.* Літаратура зь першых рук // Цела і тэкст. Мн., БГАКЦ, 1998. С.40–47.
2. *Дубавец С.* Анкета А.Бязлепкінай.
3. *Глобус А.* Інтэрв'ю А.Бязлепкінай.
4. *Кавалёў С.* Інтэрв'ю А.Бязлепкінай.
5. *Кавалёў С.* Дзесяць год паэзіі. Суб'ектыўныя нататкі відавочцы // Як пакахаць ружу. Мн., Выдавецтва ЦК КПБ, 1989. 78 С.
6. Маніфест «Тутэйшых». У аўтарскай рэдакцыі.
7. «Неформалы» – хто вы? // Нёман. 1988. № 6. С.159–168.
8. Усё наперадзе. Анкета «Маладосці» // Маладосць. 1988. № 4. С. 143–156.
9. *Федарэнка А.* Анкета А. Бязлепкінай.

ВРЕМЯ И ПРОСТРАНСТВО В ЛИРИКЕ И. БРОДСКОГО: ЧЕТВЕРТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Е. А. Воронцова

Пространство и время – это универсальные категории человеческого сознания и культуры, которые являются основополагающими для любой картины мира. Под картиной мира мы понимаем определенное видение действительности, систему субъективных представлений об объективной реальности. Отраженные в языке, эти представления образуют языковую картину мира и становятся доступными лингвистическому анализу.

По отношению к временным пространственные отношения выступают как первичные, организующие, ведь человек прежде всего ощущает себя в пространстве, а уж только затем во времени. Причина этого, по видимому, в том, что в отличие от пространства время не поддается ни зрительному, ни осязательному восприятию. В попытках «овладеть»